

„Wehe einer Welt, deren Juristen vergessen, daß das Recht nicht eine Technik für die Organisation des Zusammenlebens der Menschen, sondern das Fundament der Staaten ist. Zu dieser Erkenntnis gebührt es sich zurückzukehren. Wir müssen wieder lernen, daß die Gerechtigkeit vor dem positiven Rechte steht und daß ihre vom Willen des Menschen nicht antastbaren Kategorien es sind, die einzig und allein Gesetze zu Recht zu machen vermögen – mag der Gesetzgeber sein wer auch immer, ein Tyrann oder ein Volk. Darüber zu wachen, ist unser, der Juristen, eigentliches Amt. Wenn wir es vergessen, degradieren wir uns zu Handlangern und Knechten der Macht.“¹

- Karl Schmid, *Unteilbarkeit der Rechtsordnung: Aus einer Ansprache auf dem Juristentag in Konstanz am 2. Juni 1947*, în *Deutsche Rechts-Zeitschrift*, 2. Jahrg., H. 7 (Juli 1947), pp. 205 et seq., apud O. Bachof, *Naturrecht und Gegenwart. Ein Versuch zur Klärung der Begriffe*, în *Archiv des öffentlichen Rechts*, vol. 139, No. 1 (März 2014), pp. 1-31, Mohr Siebeck GmbH & Co. KG.

DESPRE DREPTUL (INTERNAȚIONAL) PRIVAT ÎNTR-O LUME A POSTMODERNISMULUI. CÂTEVA GÂNDURI.

Prof. univ. dr. Dan Andrei POPESCU

În cele ce urmează ne propunem câteva reflecții cu caracter general despre rolul și misiunea dreptului în lumea pe care o trăim, fără a avea pretenția unei abordări sistematice și cu atât mai puțin exhaustive. Încercăm, mai degrabă, să creionăm câteva idei, unele fiind exprimate și cu alte prilejuri.

S-ar putea spune că dreptul este în criză astăzi. Mai întâi, pentru că adesea este nevoit să reglementeze ceea ce viața deja a consacrat, fiind astfel nevoit să țină pasul; aleargă din umbră, încercând să nu obosească pentru a rămâne credibil. Apoi, pentru că cel care-i dă naștere își pierde adesea tradiția, orientarea, metoda și coerența. Pe de altă parte, cei care-l aplică nu reușesc să înfăptuiască echitatea particularului speței, încercând să dea soluții care să intre în literalitatea textelor legii, fiind prea puțin preocupați de modul în care acestea reflectă așteptările și credința celor ce le primesc. Nu în cele din urmă, s-a pierdut acel spirit viu al dreptului, care este dincolo de pozitivismul legiferat, reflectând echitatea și justiția, dincolo de texte.

Legiuitorul nu este ajutat de judecător, completându-i opera și misiunea, iar acesta din urmă încearcă să aplice adesea mecanic norma, știind că doar aparența interpretării consacrate deja este cea care-l absolvă. Practic, se tem unul de altul. Legiuitorul nu mai este însă izolat și singur! Și, în orice caz, nu mai este atotputernic. Puterile sale au devenit partajate cu cele ale confracților săi europeni. Trăiesc împreună și împart aceeași piață.

„Deschiderea lumilor” și, odată cu ea, dispariția hegemoniei naționalului, libera circulație a persoanelor, bunurilor, capitalurilor și a serviciilor, dar și interacțiunea între subiecți născuți și cultivați în tradiții și sisteme normative diferite, a condus la o schimbare de paradigmă. Deși teritoriile au continuat să rămână naționale, deși sistemele de drept „tradiționaliste” nu au dispărut, lumea celor ce

...tiparul normei
a început să devină tot
mai strâmt, incapabil de
a surprinde o realitate
socială expansivă
și tot mai diversificată
și eterogenă.
Fenomenul
particularului a început
să devină tot mai
prezent, provocând
conținutul normei și
impunând raționamente
suplimentare de
ajustare și adaptare.

interacționează juridic s-a schimbat. Reperele tradiționale ale dreptului au început să se năruie. Posibilitatea de alegere a dreptului a

transformat sistemele normative naționale din „perimetre de încadrare” în simple ofertante de codificare. Pe de altă parte, adesea legiuitorul național a încercat să devină mai prietenos, mai atractiv, mai liberal, deschizând un spațiu mai amplu destinat exercițiului autonomiei de voință, iar, pe de altă parte, „împins de la spate”, a adus modificări importante sistemului normativ tradițional, inspirându-se adesea din reformele altor legiuitori. Instituția transplantului legislativ (*legal transplant*), folosită pentru introducerea unor instituții „la modă”, constituie un alt exemplu, cazul fiduciei fiind unul elocvent, chiar dacă, din păcate, nefericit, atât la noi, cât și la francezi. Pe de o parte, pentru că instituția transplantată nu a reușit să-și mai păstreze substanța și nealterabilitatea originală, fiind nevoită să interacționeze cu un mod diferit de a concepe dreptul, nereușind astfel să-și justifice menirea și utilitatea, ofilindu-se într-un sol mult prea fixist și puțin permeabil, iar, pe de altă parte, pentru că prin introducerea ei s-au produs distorsiuni în privința modului de a înțelege anumite concepte juridice, precum cel de proprietate. Mai concis, pentru că legiuitorul nostru nu a știut ce vrea cu această instituție, care nu este nicidecum identică cu trustul anglo-saxon, lipsindu-i unilateralitatea și ocultismul.

În același timp, tiparul normei a început să devină tot mai strâmt, incapabil de a surprinde o realitate socială expansivă și tot mai diversificată și eterogenă. Fenomenul particularului a început să devină tot mai prezent,

provocând conținutul normei și impunând raționamente suplimentare de ajustare și adaptare. Logica și coerența ansamblului codificant a început să scadă și, odată cu ea, încrederea destinatarilor normei în sistemul de drept.

Au început, cu alte cuvinte, să prindă contur cuvintele lui Dürrenmatt, care spunea că dreptatea și adevărul locuiesc adesea la un etaj la care justiția nu are acces. („Die Gerechtigkeit wohnt in einer Etage, zu der die Justiz keinen Zutritt hat.” – Zitat aus dem Film „Justiz” – Drehbuch und Regie: Hans W. Geißendörfer – nach dem gleichnamigen Roman von Friedrich Dürrenmatt).

Am privit mereu dreptul privat dintr-o perspectivă comparativă și internaționalistă. Poate și pentru că disciplina pe care o predau studenților de la Facultatea de Drept a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, atât la nivel licență, cât și la master, este Dreptul internațional privat. Iar Dreptul internațional privat cultivă omul universal, omul nesedentar, cel obișnuit să circule și să-și aleagă sistemul de drept aplicabil raporturilor juridice pe care intenționează să le încheie.

Cum am spus și cu alte prilejuri, omul universal este omul care, fără a abandona specificitatea lumii în care s-a născut și a fost instruit, slujește *împărăția genului proxim*, cultivând spiritul și etica asemănărilor, mutând specificitatea diferenței de pe tărâmul confruntărilor în logica contrastelor care nu asfixiază unitatea peisajului holistic european. (continuare în pag. 6)

¹ „Vai de lumea ai cărei juriști uită că dreptul nu este o tehnică de organizare a conviețuirii oamenilor, ci reprezintă fundamentul statelor. Trebuie să revenim de la această constatare, învățând din nou că justiția are prioritate față de dreptul pozitiv, iar conceptele sale sunt inviolabile în fața voinței umane, fiind singurele care pot îndrepta legile – indiferent cine este legiuitorul, un tiran sau un popor. Veghea asupra ei este sarcina noastră, a juriștilor. Dacă uităm acest lucru ne degradăm pe noi înșine, devenind acoliți și servitori ai puterii” (trad. ns., DAP).

Este omul „distanțelor înghițite”,² omul obișnuit să se plimbe, să compare, să accepte ceea ce simte mai apropiat sufletului său. Omul care nu este „legat” de loc, care-și alege singur „patria juridică”, care circulă prin lume detașându-se de ea.

Omul universal este omul care-și depășește condiția identității de naștere, care reușește să acceadă deasupra specificităților naționale sau etnice, care respiră duhul universal, cel care unește („leagă”) într-un unic tot tradițiile și specificitățile localurilor, care dă armonie și consistență întregului totalizant. Referindu-ne la Europa, o putem defini ca unitate a peisajului ei, ca „geografie a ansamblului”, ca un cumul de tradiții culturale și juridice, care dau culoare și consistență acestui spațiu, dar care nu se contrapun, ci se „conjugă” armonios, oferind fiecare „călătorului” șansa de integrare juridică într-un loc pe care să-l considere „acasă” – reședința sa obișnuită.

Europa juridică nu este un spațiu omogen, cel puțin din perspectiva dreptului privat. Europa dreptului privat este un spațiu sau un peisaj multicolor, al „locurilor”, fiecare cu istoria și tradiția juridică pe care o reprezintă și o transmite prezentului, așadar un peisaj neomogen, un peisaj al „local”-urilor, al diversităților de concepție și gândire normativă.

Unitatea și coerența peisajului juridic al Europei este asigurată prin „culoarele” care unesc „locurile separate”, asigurând astfel dialogul parțialităților naționale, integrându-le fără alterarea „diferențelor specifice” într-un unic tot, într-un ansamblu holistic reprezentând „genul proxim” al fiecărei parțialități. Europa, înainte de a fi un teritoriu, înainte de a fi geografie, este spirit – spiritul solidarității universale a culturilor și a valorilor, care pun în centrul lor personalitatea umană, drepturile fundamentale ale omului, spiritul ecumenismului juridic.

Acest spirit care sălășluiește și emană din fiecare „parte” a ei, din fiecare parțialitate constituantă.

Europa, ca întreg, nu poate exista fără componentele ei naționale (care imprimă diversitate și frumusețe întregului), iar acestea din urmă nu se pot dezvolta în afara unui „cadru” de susținere, care să ofere logica și aritmetica dialogului „parțialităților”, dând coerența și consistența ansamblului totalizant. Europa națiunilor nu trebuie să partajeze Europa și nici să asfixieze coerența circuitului privat european.

Naționalul nu trebuie lăsat să construiască

Europa națiunilor nu trebuie să partajeze Europa și nici să asfixieze coerența circuitului privat european. Rolul creator al judecătorului în opera de interpretare și aplicare a dreptului este fundamental, în condițiile în care necesitățile vieții se dovedesc a fi mult prea variate și complexe pentru a putea fi ordonate în întregimea lor prin texte de lege.

ziduri și să delimiteze. „Naționalul” trebuie pus în slujba „europeanului”, iar nu invers. Este adevărat, Europa este, cel puțin în actualul ei stadiu de evoluție, Europa codurilor civile, iar nu Europa codului civil european. Dar coerența circuitului privat european nu poate fi afirmată și asigurată decât deschizând perspectiva unității, a unității în și prin diversitate.

Tradiția aparține naționalului (particularului național); ea este impusă „național” și se (de)limitează național prin intermediul conceptului de apartenență (națională).

Ne naștem „aruncați” („geworfenheit” – Heidegger) în interiorul ei, lipsindu-ne la începuturi conștiința acestei apartenențe, pe care o dobândim însă ulterior. Ea este specificitate în

întreg, este particularul palpabil, concret, „substanța” care umple forma universalului totalizant. Trăim în particular, cufundându-ne în nuanțele circumstanțelor concretului. Însă viața este un parcurs, un drum spre eternitate și absolut, care, deși nu se poate dezlipi de concretul singularităților, transcede oricărei forme de particular.

Bazele scării rămân însă înfipte în solul particularului, cel care o susține și îi dă stabilitate. De aceea, nu putem ignora concretul particular al pornirii și ființării noastre într-un anume moment dat; nu putem ignora „naționalul”, nu putem „scurpa” porțiunea de pământ care ne susține. Însă, este adevărat, nu ne putem îngropa în particular! Suntem invitați să călătorim, să cunoaștem, să explorăm și alte tradiții. Apoi, respectându-le pe toate, să le permitem să dialogheze între ele prin noi înșine, ridicându-ne deasupra idiomatului, parțialității și particularului. Suntem invitați să-l privim din universalul ființării abstracte, pentru că numai așa reușim să-l atingem pe fiecare, pe fiecare particular. *Dreptul este alcătuirea nealterabilă a conceptelor sacre puse în slujba lumii alterabile a concretului.* Nu există scriere juridică și nici normă fără noțiuni și concepte, așa cum nu poate exista propoziție rațională fără predicat. Conceptele fixe ale dreptului dau substanța nealterabilității sale în timp, construind limbajul și chiar modul său aprioric de gândire. Universalul lor este așezat în conjunctura circumstanțelor fiecărui loc și fiecărui timp. Și astfel se naște dreptul specific fiecărei națiuni sau comunități. Ele (conceptele) sunt „puse să lucreze” în concretul circumstanțelor, în alterabilitatea formelor concretului. Și astfel universalul se obiectivează în concretul particular, fără de care nu poate prinde contur și viață. Însă ceea ce este cel mai important este faptul că principiile și normele dreptului internațional privat au *desedentarizat dreptul privat național*, făcând ca acesta să circule, să intre în competiție cu alte codificări, europene sau nu. Persoana (subiectul de drept) a fost astfel descarcerată din sistemul de drept național, având posibilitatea de a compara și alege alte codificări, pe care le consideră mai favorabile.

Este însă și un feedback pentru legiuitorul național, care va trebui să-și modeleze și flexibilizeze codificarea, încercând să o facă mai atractivă pentru cei care participă la circuitul juridic transfrontalier.

(continuare în pag. 7)

2 Dreptul internațional privat poate fi privit și ca un „drept al distanțelor”, al distanțelor sistemelor de drept între ele și al tradițiilor pe care le întruchipează și compară, al distanțelor între relația privată (Sachverhalt) supusă localizării juridice și sistemele de drept cu care aceasta prezintă legături strânse. Sistemele de drept privat diferă, uneori substanțial, unele de altele, din punct de vedere al conținutului și metodei de reglementare. Chiar și codificările aparținând țărilor a căror tradiție se integrează în marea familie romano-germanică cunosc diferențe notabile. Altfel spus, „distanțele” care le separă sunt deseori mai mari decât cele strict geografice. Spre exemplu, dreptul privat român este mai apropiat „ca distanță juridică” de cel francez decât de cel austriac sau german, chiar dacă, geografic, Franța este mai departe de România decât Austria sau Germania.

Pe de altă parte, dreptul internațional privat oferă o nouă dimensiune de mișcare persoanei. Este cel care descătușează persoana, permițându-i să evadeze din „țarcul” legiuitorului național, oferindu-i posibilitatea de alegere a legii aplicabile.

Omul este relație, fiind chemat să-și caute singur proximitatea, s-o aleagă în funcție de gândirea și spiritul lui. Apartenența sa nu poate fi „dictată irevocabil” nici de faptul nașterii într-un anume loc, nici de spiritul civic național, nici chiar de maternitatea sa lingvistică. El se naște pe un teritoriu „național”, este „alocat” și educat „național”, dar moare universal. Chiar dacă am trăit „sedentari”, pe același teritoriu, în aceeași limbă și cultură, părăsim această lume detașată de ele. Înainte de a aparține unei patrii sau unei etnii, aparținem cu siguranță dumnezeirii, universalului divin; amprenta matricei particularității fiecăruia dintre noi nu se poate contrapune Logosului divin, credinței în Creator Spiritus, esenței ființei și devenirii noastre. Omul universal este omul care-și raportează temporal proximitatea, la un anume timp, cel care-și acceptă aptitudinea mutabilității teritoriale, singurul reper fix (imutabil) rămânând genul proxim divin. Este omul care trăiește în lume fără să-i aparțină ei, omul a cărui conștiință nu poate fi subjugată de nicio ideologie, fie ea naționalistă sau nu. Omul universal este omul

credincios sau nu! Dar, cel puțin, cel care, acceptând sfatul lui Pascal, este dispus (chiar și în absența credinței) să trăiască *veluti si Deus daretur*. Sunt oamenii „care trăiesc fiecare în propria patrie, dar ca și cum ar fi străini. Se achită cu toții de toate îndatoririle lor de cetățeni și suportă toate sarcinile ca și când ar fi străini. Orice pământ străin le este patrie și orice patrie un pământ străin”.

În felul acesta, distanța nu mai reprezintă un simplu parametru geografic, ci unul spiritual și volitiv, oferind posibilitatea de integrare juridică în sistemul de drept ale cărui norme se pliază cel mai bine pe intențiile participanților la circuitul privat internațional, indiferent de distanța geografică care desparte sistemul de drept căruia aparține prin cetățenie subiectul alegerii de țara căreia îi aparține legea aleasă.

Alteori, determinarea distanței se rezumă la o chestiune de aritmetică, de „măsurare teritorială” cu implicații juridice transfrontaliere. Recent (4 noiembrie 2016), instanța locală din Hamburg (Amtsgericht Hamburg) a formulat o cerere de decizie preliminară CJUE, în cauza C-559/16 –

Birgit Bossen și alții/Brussels Airlines, având ca obiect interpretarea noțiunii de distanță în contextul aplicării art. 7, alineatul (1) al doilea paragraf din Regulamentul (CE) nr. 261/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 februarie 2004 de stabilire a unor norme comune în materie de compensare și de asistență a pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor și de abrogare a Regulamentului (CEE) nr. 295/91 (JOL46, p.1, Ediție specială, 07/vol. 12, p. 218). Potrivit art. 7, al. (1) par. 2 al regulamentului, la stabilirea distanței „se ia în considerare ultima destinație unde pasagerul urmează să sosească după ora prevăzută datorită refuzului la îmbarcare sau anulării zborului”. Mai precis, întrebarea instanței de trimitere are în vedere faptul dacă această dispoziție trebuie interpretată „în sensul că noțiunea „distanță” include numai distanța directă măsurată prin metoda rutei ortodromice între locul de plecare și ultima destinație, indiferent de distanța de zbor parcursă efectiv?” – JOUE C 53/20 din 20.2.2017.

Turnul cărților de la Biblioteca din Praga, instalație a artistului Matej Kren

Pe de altă parte, nevoia de reformă se impune și pentru a asigura, în mai mare măsură, predictibilitatea și siguranța circuitului juridic național. Avem aici în vedere securitatea dinamică a acestui circuit. Și am aici în vedere, în primul rând, nevoia de reformare profundă a unor instituții juridice, precum cartea funciară.

Ceea ce există în România la momentul de față nu se poate numi o carte funciară. Hârtia suportă orice! Trăim de ani de zile într-o iluzie și stare de mediocritate fără precedent, complăcându-ne cu ceea ce este în jurul nostru. Cum spunea cu ceva timp în urmă un cunoscut profesor german, Julius von Kirchmann, „sunt de ajuns trei cuvinte ale legiuitorului și bibliotecii întregi se transformă în maculatură” („Drei berichtigende Worte des Gesetzgebers, und ganze Bibliotheken werden zur Makulatur“). Aceste cuvinte au devenit mai actuale ca oricând.

Cartea funciară presupune existența câtorva principii sacramentale, fără de care însăși existența instituției este compromisă. Mai întâi, existența unei separații reale, de regim juridic, între raportul obligațional, care constituie temeiul sau cauza înscrierii în cartea funciară, oricare ar fi forma acestei înscrieri, și raportul real. Adică între „verpflichtung” și „verfügung”. Nulitatea raportului obligațional, a actului juridic, nu trebuie să conducă în mod automat și în toate situațiile la nulitatea raportului real, deschizând astfel calea rectificării. Apoi, *efectul constitutiv* de drepturi al întăbulării, cum remarcă un mare specialist din perioada interbelică, Ștefan Laday, „ține de sufletul cărții funciare”. Cu alte cuvinte, a fi, în sens juridic, înseamnă a fi întăbulat! În altă ordine de idei, la noi nu există la modul real *principiul caracterului integral al publicității prin carte funciară*, numeroasele excepții erodând masiv acest principiu fundamental care asigură osatura cărții funciare ca instituție juridică autonomă. Trebuie să se revină la aplicarea acestui principiu, fără excepții. Acest lucru ar înlesni imens și munca notarului, care nu va mai fi nevoit să facă adrese separate la primării cu privire la posibila existență a unor litigii având

ca obiect imobilul tranzacționat, la ANRP, respectiv exercitarea unor drepturi de preempțiune pentru imobile clasificate ca monumente istorice, dar nemenționând această calitate în cartea funciară etc. Ceea ce nu figurează în cartea funciară trebuie prezumat la modul absolut (*iuris et de iure*) că nu există din punct de vedere juridic. Acest mod de gândire va contribui semnificativ la diminuarea posibilității de anulare a actelor notariale, dar și

Să ne gândim la faptul că actele juridice pot fi încheiate în străinătate, putând fi guvernate de legi străine, însă opozabilitatea lor nu poate fi gândită decât național. Cum am mai spus-o, din perspectiva opozabilității, Europa trebuie privită, cel puțin deocamdată, ca un „spațiu cu garduri”.

la întărirea securității dinamice a circuitului privat, eliminând posibilitatea de „rostogolire” a efectelor nulităților asupra celor ce au contractat cu bună credință. În plus, specific instituției cărții funciare este și faptul că analiza bunei sau a relei credințe nu poate să se facă decât având ca reper notațiile din cartea funciară. Nu cum este în prezent, putând dovedi cu martori că cealaltă parte a cunoscut împrejurările pe altă cale.

Însuși conceptul de „posesie tabulară” are astăzi o accepțiune fundamental greșită, identificându-se adesea cu conceptul de posesie faptică, ca în Codul Cuza. Posesia tabulară ca și concept juridic nu poate fi desprinsă de înscrierea prealabilă, astfel cum rezultă din reminiscența rămasă în art. 932 C. civ. Altfel spus, „posesorul” neînscriș în cartea funciară nu poate uzucapa împotriva proprietarului tabulat cât timp acesta din urmă este în viață, indiferent de pasivitatea lui. Realitatea este însă, așa cum știm, alta. Totul este pervertit!

Predictibilitatea și siguranța circuitului privat național impun astăzi, mai mult ca oricând, regândirea și reformarea multor instituții de drept. Și, mai ales, a modului în care asigurăm opozabilitatea situațiilor juridice. Să ne gândim la faptul că actele juridice pot fi încheiate în străinătate, putând fi guvernate de legi străine, însă opozabilitatea lor nu poate fi gândită decât național. Cum am mai spus-o, din perspectiva opozabilității, Europa trebuie privită, cel puțin deocamdată, ca un „spațiu cu garduri”. Opozabilitatea actelor nu poate fi desprinsă de înscrierea în registrele naționale de publicitate. La fel în privința opozabilității regimurilor matrimoniale, chiar guvernate de legi străine, sau în privința reprezentării voluntare când actul sau contractul care constituie temei al nașterii puterii de reprezentare a fost încheiat în altă țară. Cum am mai arătat (v. studiul nostru din RRDP nr. 2/2019), *construcția reprezentării voluntare* ne înfățișează, mai bine ca oricare altă instituție juridică, cele două planuri ale dreptului internațional privat: *cel personal și relațional*, care are în centru *persoana* și în care incidența normelor de sorginte europeană, care prevalează, este mult mai des întâlnită – urmărind atât extinderea autonomiei sale de voință prin posibilitatea recunoscută de a alege legea aplicabilă relațiilor sale juridice, cât și libera sa circulație și stabilire, inclusiv recunoașterea transfrontalieră a statutului său personal – și *cel instituțional*, care privește *circuitul juridic*, stabilitatea și securitatea lui, unde normele

naționale sunt cele care, în virtutea principiului subsidiarității, deocamdată, predomină, având ca menire protecția circuitului privat național aparținând fiecărui stat. Registrele de publicitate (mobiliară și imobiliară) sunt organizate la nivel național, cerințele de validitate și efectele înscrierilor în aceste registre sunt cârmuite exclusiv de normele naționale, care exprimă politica fiecărui legiuitor național, modul său propriu de a valorifica și îmbina tradiția cu modernitatea timpului, viziunea proprie în privința stabilității și încrederii acestui circuit. De aceea, în principiu, *opozabilitatea actelor* juridice rămâne și ea, deocamdată, o „afacere națională”, neputând fi privită ca o calitate a acestora, ci, mai degrabă, ținând seama de natura actului, ca o chestiune ce ține de încrederea circuitului juridic național. Acest lucru nu înseamnă că nu s-ar impune, în viitor, organizarea acestor efecte de opozabilitate la nivel european. Și ar fi prima dovadă a existenței unui circuit privat european, în adevăratul sens al cuvântului. Abia atunci, puterile celui ce reprezintă, aparținând acestui din urmă circuit, ar putea face și mai mult abstracție de naționalismul actului lor generator, act ce se naște și moare „național” (fiind supus unei anume legi naționale), în vreme ce puterea de reprezentare se duce mai departe către sistemul de drept căruia i-a fost destinată.

S-ar impune, de asemenea, și regândirea altor instituții, precum rezerva succesorală, mai ales natura rezervei, dar și modul de stabilire a masei de calcul a succesiunii, reducățiunea liberalităților excesive. În privința acestora din urmă, ținând seama de reformele recente intervenite în unele state (Austria, Germania, Elveția), ar trebui limitată reducățiunea doar la donațiile încheiate în limita unui anumit termen *ante mortis*, în felul acesta asigurându-se o anumită flexibilitate, dar și o mai mare libertate din partea donatorului, donația nemaifiind privită invariabil ca un avans asupra succesiunii.

La fel, ar trebui regândită capacitatea succesorală în cazul concepțiilor *post mortem*. (continuare în pag. 8)

Și exemplele ar putea continua.

Scriu aceste rânduri pentru cei care cred că adevărul nu poate fi atât de simplu cum îl prezintă legiuitorii și nici chiar cărțile din care preluăm adevărul lumii noi. Adevărul nu e doar într-un tablou sau într-o carte, ci se regăsește adesea în trăirea individuală a suferinței, în lumină, în cunoaștere și în mister.

Poate că în fiecare dintre noi există o versiune proprie a realității, modelată în funcție de percepțiile și dorințele noastre. Sau poate că în fiecare dintre noi există un sentiment legat de frică, de tradiție, de rușine, de vinovăție, care așteaptă să fie eliberată. Sau poate că adevărata întrebare este: dacă noi suntem pregătiți să rupem propriile lanțuri date de tradiția în care am fost formați, rămânând fideli celor pe care suntem chemați să-i îndrumăm și să-i servim. Întrebarea este dacă suntem pregătiți să descoperim poarta ascunsă în abisul sufletului nostru, dacă avem curajul să o deschidem și să pășim spre noua realitate, care ne așteaptă, care ne cheamă. Să preluăm adevărul lumii noi, lăsând să plece vechile rituri și rânduiri, care trebuie abandonate dacă se contrapun noii lumi.

Să decupăm din tradiția trecutului păstrând doar ceea ce, dogmatic, ne prezervă ființa și natura, abandonând tiparele realităților vechi.

**Tantum ergo Sacramentum
veneremur cernui:
et antiquum documentum
novo cedat ritui:
praestet fides supplementum
sensuum defectui.**

**Genitori, Genitoque
laus et iubilatio,
salus, honor, virtus quoque
sit et benedictio:**

**procedenti ab utroque
compar sit laudatio
(Toma d'Aquino).**

Poate că fiecare timp istoric își are modernitatea lui, modul său propriu de a se raporta și se delimita de trecutul său. Și tocmai această „neidentificare” (*disidentification*) prin diferență (*otherness*) față de *antiqui* este ceea ce dă amprenta specificității lumii prezentului unui anume timp (*moderni*).

În orice caz, *dreptul internațional privat* este o știință fluidă, rareori categorică, care, înainte de a fi un ansamblu de norme (preponderent de conflict), este spirit, duh. Și, ca orice spirit înalt, are capacitatea fabuloasă de a călători în spațiu, de „a fi” și dincolo de conturul naționalului juridic. Este *un fel de metafizică și muzică în același timp*, care-i îndrăgește pe toți cei dispuși să o practice sau să o asculte, care-i înalță, care-i ridică dincolo de frontieră, distinguându-se astfel de dreptul privat național, care trăiește dominat de hegemonia codificării naționale și a pozitivismului juridic. Este acel drept care se distinge de drept, fiind muzică și drept în același timp!

Dacă muzica, așa cum spunea Nichita Stănescu, „este un răspuns căruia nu i s-a pus nicio întrebare”, dreptul, în schimb, este un răspuns care vine după multe întrebări. Și acest lucru este cu atât mai valabil în cazul *daunelor punitive*.

Din perspectiva dreptului internațional privat, nici măcar nu avem aici un singur răspuns, ci răspunsuri diferite de la fiecare legiuitor național în parte. Fiecare cu perspectiva lui. Multe întrebări și multe răspunsuri diferite. Cel care le primește va fi, cu siguranță, mult mai puțin lămurit după primirea răspunsurilor, simțind nesiguranța acelei mlaștini descrise de William Prosser.³

Dreptul nu este muzică, nu are aceeași forță de a pătrunde în adâncul simțirii și rareori are capacitatea de a depăși barierele naționalului și timpului. Dacă muzica îți intuiește întrebarea chiar înainte de a o formula, dreptul, în schimb, adesea îți încurcă gândirea răspunzându-ți întrebărilor.

Muzica este universală și perenă, dreptul pozitiv, național și perisabil.

**Ador să ascult cuvântul
care era cândva,
ador să ascult muzica
ce nu se mai aude,
care-mi intră-n ureche
din timpul trecut,
așa cum cântată era cândva,
să ascult clapele pianului
înțepenite-n timp,
mișcând repede cândva,
în timpul trecut...**

**Ador să ascult melodia
acelui vechi pian,
întorcându-se la mine
după ce-a parcurs cerul întreg,
urcând în infinitul paradisiac
pentru a-L bucura pe Dumnezeu,
pentru a-i aduce slavă și preamărire.
Apoi, întorcându-se de unde-a plecat,
la cel ce-a aruncat-o-n cosmos,
la vechiul pian și la mine,
care-am lipsit de la concert.
M-a așteptat ca să mă nasc,
să fiu prezent, absent fiind.
Este vie, cum sunt și eu,
este liberă, cum nu sunt eu.
Apoi pleacă iar,
fără-a se mai întoarce,
decât după ce nu voi mai fi eu.**

**Ador mirosul pământului moale și ud,
lăsându-se amprentat de talpa fiecărui
trecător,
pe care-l înghite treptat...
Ador să-i văd pe cei ce-mi vor urma mie,
pe cei ce vor asculta muzica
pianului rămas,
după ce din nou se va întoarce,
să cânte celor curați și puri,
celor ce poartă emblema
femininului etern
în conduită și în suflet.**

**La început a fost sfârșitul,⁴
iar sfârșitul scop începutului a fost
și începutul temelie sfârșitului a dat,
sfârșitul și începutul una au fost!**

3 A devenit celebră această comparație, la care recurge William Prosser pentru a explica mediul și logica dreptului internațional privat, comparându-le cu „o mlaștină deprimantă, plină de mocirlă, populată de cercetători și profesori savanți, dar excentrici, care teoretizează chestiuni misterioase într-o manieră ciudată și incomprehensibilă; odată intrați pe acest tărâm, instanțele obișnuite sau avocații sunt de cele mai multe ori pierduți, fiind înghițiți de această mlaștină” – „The realm of the conflict of laws is a dismal swamp, filled with quaking quagmires, and inhabited by learned but eccentric professors who theorize about mysterious matters in a strange and incomprehensible jargon. The ordinary court, or lawyer are quite lost when engulfed and entangled in it” – W. Prosser, *Interstate Publication*, în 51 Michigan Law Review, 959, 971 (1953).

4 Acesta este și titlul memoriilor Adrianei Georgescu: *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, Editura Humanitas, 2019.

UNIUNEA
JURIȘTILOR
DIN ROMÂNIA

**GALA
PREMIILOR
ȘTIINȚIFICE**

ALE UNIUNII JURIȘTILOR
DIN ROMÂNIA

ne revedem în decembrie
2025

